

Ранко Младеноски

СТИХОВИ ЗА ЧОВЕКОВАТА ДЕХУМАНИЗАЦИЈА

Функцијата на насловот на која и да е книга (да не забораваме: корицата со насловот е „излог“ за книгата) е да ја кондензира во еден или во неколку збора суштинската идеја што ја носи нејзините страници, но и да го заинтригува љубовиствот на читателот, да го поттикне за да го земе во своите раце и да го прочита книжевниот производ што му се нуди. Авторката на „Непознавање на познатото“, Ели Маказлиева, ја имала предвид, безоружо, таа суштинска функција на „името на книгата“, па успеала да изнајде наслов преточен во една оксиморонска структура што кореспондира со доминантната семантика на поетскиот дискурс во збирката, но и наслов што ќе успее да го привлече читателското внимание. Авторката, сејак, не го остава читателот долго време во недоумица во врска со суштинските знаци на стихозбирката во целост. Уште во посветата, Маказлиева ја открива својата поетска интенција. На тој начин (со

предоченајта посветта на почетокојта) авторката му ги нуди на читателот примарните прикази при влегувањето во поетскиот лавиринт наречен „Непознавање на познатото“. Дополку повеќе што во посветата („Книгата ја посветувам на моите внуци Елена и Дора, и на сите новородени деца кои невинно го пречекоруваат прагот на живојот, а не знаат што во тој живот ги чека...“) априори се разрешува каква било дилема околу авторичното сфаќање и прифаќање на насловот. Во таа посветта, којашто истовремено го означува и влезот во оваа поетска збирка, се нудат неколку значенски кои читателот функција е да го олеснат читањето на стиховите што натаму следуваат. Тоа се, всушност, неколку факти за живојот којшто човекот, за жал, ги познава и ги осознава во текот на своето горчливо искуство: многу нешта во живојот се една голема измама; во тој живот, во таа „јалан дуња“, доминантни категори се лицемерието, користољубивоста и превртливоста на луѓето, но и неодољната минливост на убавите нешта; фактот дека „познатото“, откако добро ќе го „познаеме“ и откако навистина ќе го „осознаеме“, всушност, ни било непознато; и, сосема на крај од посветата, една човечка и човечна суштина од авторката дека секој треба да бара и да изнаоѓа оправдување за „лошото кај другите“ и да просува. Овие назначени елементи од посветата ќе бидат и основа врз која натаму ќе се гради оној круен семантички слој во есните што следуваат. Оттаму и станува сосема јасно зошто Маказлиева

се одлучила на ваков оксиморонски и, како ишћо вели Шкловски, очудувачки наслов за нејзината нова поетиска книга чии песни се систематизирани во три циклуси - „Неизвесност и сомнение“, „Оправдание“ и „Проситување“. Како воведни песни, надвор од овие циклуси, се двете песни посветени на внукиите Елена и Дора.

Веќе сиомнатиите „очудувачки“ поетски структури ги среќаваме, се разбира, и внатре во книгата, односно во стиховите од „Непознавање на познатиот“. Како потврда на овој наслов, веќе во песната „Откривање“ наидуваме на стихот „го откривам непознавањето на познатиот“ ишћо натаму се потврдува и во песната „Прекин“ со последните два стиха: „...познавала некој ишћо ја гушкар/ непознат“. Па дури и оние „бели прегради“ од истата песна имаат во себе одредена оксиморонска нијанса, но како мошне илустративна потврда на насловот од оваа поетиска книга на Маказлиева би ја посочиле песната „Најад во одбрана“ во која загубата на среќата и љубовта се детерминира како „бура сред сонце“ и „како мрак сред светлина“ (оксиморонскиот карактер на овој необичен и невообичаен стих би можеле да го покажеме со една слободна транскрипција на изказот во „мрачна светлина“), но и со крајните стихови од песната „Осама“ ишћо ја приложуваме во целост:

Го гледам чароџи
 на возоџи кој заминува
 го слушам звукоџи и џаџинежоџи
 на срцеџи
 Ме гуџи привидоџи
 во сџуденаџи визба
 свороџи ме наџага
 намесџи да ме брани
 го џрашувам
 како се вика
 одговороџи е
 неџознаџи
 не го џреџознавам
 иако го знам
 добро го знам

Има, се разбира, и друџи вакви џримери како
 иџи е „сакам да ја слушам божјаџи џиџина во
 цркваџи“ од џеснаџи „Хрисџиџанка сум“ или, џак,
 „вљубениџе се мрзаџи“ од џеснаџи „Парадокси“.
 И можеби џокму овој наслов, односно џокму оваа
 џесна, е наџилусџираџивниоџи џоеџски сеџменџи за
 функцијаџи на оксиморонскиџе сџрукџури во
 оваа џоеџска книџа. Нивнаџи функција, всуџносџи,
 е да ја џоџенџирааџи џарадоксалносџи на
 човековиоџи живоџи во кој џријаџелсџивоџи
 сџанува неџријаџелсџиво џреку лицемериџи,
 коџнежоџи сџанува џага џреку вербаџи на
 чисџаџи дуџа, среќаџи сџанува несреќа џреку
 самоизмамаџи, џубовџи сџанува омраза џреку
 сознаниеџи за заблудџиџе или самоизмамиџиџе

човечки, но не за себе, ами за друѓиот, или за друѓиите. Ели Маказлиева мошне усиешно ја вклопува функционалноста на ваквиите сѝруктури во својот сѝих шѝо, иак, оу своја сѝрана значи „покривање“ или поѝврда на насловот на поетската збирка, но и на онаа необична, крајка и луцидна посветта поѝавена буквално на прагот оу оваа книга.

Трѝнувајќи оу карактерот на исказот, би можеле да ѝ издвоиме две рамништа шѝо ја сочинуваат оваа поетска збирка - површинското рамниште и длабинското рамниште. На површинското рамниште авторката применува еден поетски израз којшто се приближува кон колоквијалниот ѝовор. На ова ниво се среќаваме со едноставноста и јасноста на сѝихот, а улогата на таа едноставност и јасност е да се создаде солидна подлога за полесно следење на другото рамниште. На површинското рамниште, всушност, се креира една мошне функционална и илустративна симбиоза помеѓу поетската идеја и поетската форма, а тоа ѝ било неопходно на авторката за да ѝ поѝенцира оној поетски елемент шѝо се однесува на негативните категории коишто ѝо следат човековиот живот, а кои се експлицитно набележани во посветата - лицемерието, кориснољубивоста, превртливоста, бескрупулозност, но и разочарувањето како неминовен резултат оу безрезервната верба на чистата и вљубена душа во искреноста на

„друѓиоџ“. На тој начин веќе е креирана оскаџа „Јас - Друѓиоџ“, односно „Јас“, од една сџрана, и „друѓосџа“, различносџа, алџериџеџоџ, од друѓа сџрана. Но, коџнежоџ на лирскиоџ субјекџ не се однесува на некоја џоџраѓа џо алхемиско џоисџовейџување на „Јас“ и на „Друѓиоџ“, џуку се џраѓа џо човечносџа на џосоченаџа „Друѓосџ“ или џо „душевносџа“ на алџериџеџоџ, на „Друѓиоџ“. Најџочно би било, сеџак, ако се рече дека се џосочува, односно „се џокажува со џрсџ“ на нечовечносџа деџекџирана во „Друѓосџа“, но имџликациџе секако џовораџ и за џоџраѓаџа џо „човечносџа“ во „Друѓиоџ“. Заџџо оџџџоџознаџо е дека човекоџ (овде, во џоеџскаџа збирка, авџоркаџа или, ако сакаме да бидеме најџреџизни, лирскиоџ субјекџ) секоѓаш џраѓа џо она џџо џо нема и џо она џо џџо коџнее, а не џо она џџо џо има и џо џџо не коџнее (анџилоѓично би било „Јас“ да џраѓа џо она џџо џо има, заџџо џој џоа веќе џо има!). А она џџо џо нема, или она џџо е оџсуџно, џџо недосџиѓа, како џџо веќе џосочивме, е искреносџа, чесносџа и чисџаџа џубов, или со еден збор - човечносџа. Така веќе сџиѓнуваме и од една од инџенциџе на авџоркаџа на оваа џоеџска збирка - да џо наѓласи факџоџ дека во ова наше динамично време коѓа секој безѓлаво џрча џо сџекнување на џџо џовеќе и џовеќе од маџеријалниџе боѓаџсџа, човекоџ едносџавно џо џуби она џџо неѓо џо џрави Човек во висџинскаџа смисла на збороџ, а џоа се

среќајќи ја и љубовта, односно човекој искрено да сака, но и искрено да биде сакан. Во еден свој дел, значи, поезијата на Маказлиева од „Непознавање на познатото“ го има и оној аристотеловски миметички карактер - стиховите ја подражаваат, но последично и ја одразуваат суровата стварност. Се разбира, бројни се примерите со чија помош би можеле да ја илустрираме примената на колоквијалниот говор и сите имитации за кои пред малку зборувавме. Меѓутоа, за тоа дека авторката имала интенција да ја скрои таа симбиоза на идејата и формата преку еден такаков едноставен поетски стил што, пак, на семантичко рамниште ја маркира зајубената човечност, или нечовечност на човекој, мошне показателна е песната со наслов „Ако си човек“:

Ако си човек
а престана да бидеш
каде е крвотечение?
Ја доживеав
твојата трансформација
Денес
по којзнае кој пат
повторно се запознавме

И многу други вакви и слични примери говорат за колоквијалниот карактер на одредени сегментни од стихот на Маказлиева. Такви се стиховите „Ме опкружува/ неопстојано менливо/ минливо однесување“ од „Откривање“; истоа „Кој ќе ми прости мене/ што не можам/ да те препознам“ од „Непрепознавање“;

„Сиеште ли вие луѓе/ ноќва?/ Неброени се ноќиите/ мои
непросиени...“ од „Сомнеж“; „Понекогаш/ и самата не
се препознавам/ додека ги набљудувам свезиите/ и
посакувам желбата да ми се/ исполни“ од „Понекогаш“;
„Го мразам/ градскиот асфалт/ и дволичността/
бетонски балкони/ кај не минува ситавост“ од „Безсиво
во осама“ итн. Очигледна е намерата на авторката да
го поединствени исказот, да го доведе на рамниште на
оној наш секојдневен, вообичаен комуникативен говор, а
сејко што си има своја функција и свое оправдување во
идејно-содржинскиот импликациј којшто треба да
произлезат од нешто или, пак, којшто треба да го
насочат читателот. А што е така од сосема
едноставна причина. Тоа е така затоа што на
кажегористите лицемерие, користољубивост и
превртливост кои во себе носат неготивен, односно
еден човечки а многу нечовечен набој, едноставно не им
прилега возвишеноста на оној типичен фигуративен
поетски говор.

За некои особености на фигуративниот
говор, односно на длабинскиот рамниште во оваа
поетска збирка на Маказлиева, веќе зборувавме
погоре при елаборирањето на оксиморонските
состави. Но, и многу други поетски елементи
упатуваат на присуството на вакви структури.
Метафоричниот исказ е присутен во бројни песни од
оваа поетска збирка и тој најчесто се однесува на,
или поточно речено го одразува, чувствениот свет
на лирскиот субјект инициран од „нечовечността“ на
човекот. Најчесто, Маказлиева го користи
метафоричниот опис за да ги проектира
особеностите на таа емоционална рамка на лирскиот

субјектѝ. Меѝафора е, се разбира, она „море“ иѝио се јавува во повеќе ѝесни оо збиркаѝа и кое е еквивалентѝ, односно назнака, или еден оо формалниѝе ѝоказатѝели за „Друѓиотѝ“ или за „Друѓостѝа“: „Му се сѝроѝивсѝавив/ на моретѝо/ ме најадна/ ме замрзна/ ме занеме“ (оо ѝеснаѝа „Бунѝување“). Но, како иѝио рековме, доминантѝни се, сѝаќ, оѝиситѝе иѝио се ѝроектѝираат во емоционалниот светѝ на лирскиот субјектѝ: „Сѝуден како камен/ е овој ѣрад/ ми се чини неѝознатѝ/ различен оо летѝоска/ маѓлосан без сѝирасѝ/ без љубов“ (оо ѝеснаѝа „Охрид во окѝомври“); „Гледам како се раѓа сонцетѝо/ врз езеротѝо/ и ѝак си заминува/ уѝробаѝа ѝемна се осветѝлува/ ѝаму се раѓаат облацитѝе/ ѝаму ѝак си одатѝ/ неколку/ замрзнати кристѝали (оо „ѝеснаѝа „Плачно уѝро“); „Рекаѝа иѝио ја замрзна/ во моитѝе вени/ ѝреба ѝовѝорно да ѝече“ (оо „Скомраз“); „на брезитѝе разѓолени/ желбитѝе умираатѝ/ ветѝротѝ ѣи носи ѣранкитѝе/ ѣи ѝурка/ како нокни ѝаѝници“ (оо „Понекоѓаш“); „Ти не си мојотѝ создавач/ за да владееш со мене/ ниѝу можеш ѝусѝинаѝа да ја/ ѝреѝвориш/ во ѣрадина“ (оо „Делби“); „Гледам како ѝланинаѝа/ доѓоре/ се ѝреѝвори во ѝейел/ заканувачки ветѝер/ ја разнесе ѝейелѝа/ остѝана еден ѣолем камен/ сѝуден и ѝежок“ (оо „Раѓање на неѝознатѝотѝо“); „Виножитѝо ловам со ѝоѓлед/ додека ѝаѝувам/ ѣневна сум како деѝе/ без омиленаѝа иѓрачка/ оѝѝѝрѓнаѝа оо сѝисокотѝ/ на рацетѝе“ (оо „Тивка болка“); „невреметѝо/ јас не ѣо ѝредизвикав/ само сум бесѝомошна/ да ѣо задржам ветѝротѝ/ во нечие срце/ изѓубено“ (оо

„Беспомошност“); „Музиката ми буди спомен/отворени патишта/ на времето“ (од „Уште едно вчера“) и така натаму. Очигледно е дека својствата на оваа класична така наречена „пејзажна лирика“ Маказлиева ги впрегнува во еден модерен, современ поетски амбиент и нивната моќ ја користи како еден од елементите со чија помош го гради својот поетски свет кој, меѓу другото, е поштен и врз „изневерата“ на традицијата. За проекцијата на особините на пејзажот (надворешниот свет) во чувствена структура на лирскиот субјект (внатрешниот свет), всушност, би можеле да речеме дека е една од доминантите во овие нови стихови на Ели Маказлиева и оваа проекција е умешно поставена во една крајно функционална позиција.

Во функција на идејата-водилка (детерминирање и крик против нечовечност) во оваа поетска збирка се поставени и бројните бинарни структури. Тука е, пред сè, главната соопоставеност на лирскиот субјект („Јас“) во однос на обесчовечувањето на алтеритивниот („Другиот“), а сејко што е изградено врз бројни бинарни опозиции во песните: искреност - лага; поштина - стуг; познато - непознато; верност - изневера; мирно - разбранувано; светлина - мрак; љубов - омраза и така натаму. Во оваа смисла, во улога на детектори на оние припадници (лицемерие, корисољубивост, превртливост) врз чии темели и се гради оваа стихувана структура, се поставени бројни лексеми и синтагми коишто функционираат и како поетски маркери за деградираната хуманост: ме замрзна; убиец; љубовна одмазда; измама; сверот ме напаѓа; темнина; зима

сѝудена; лаџа; ѝеѝел; алчносѝ; дволичносѝ; сѝрав; суров
свеѝ; рана шѝо не заздравува; зјае; се рони; криџа; сѝар
малѝер; смрѝоносна иџра; ѝресечени џранки; невера;
семе изџниено; земја сушна; монсѝрум и мноџу друџи
вакви и слични елементи кои ја маркираат човековата
неџаѝивна енерџија, џо означуваат оној десѝрукѝивен
ѝроцес на дехуманизација на човекоѝ.

Меџуѝоа, силаѝа на ѝоезијаѝа, моќѝа на
ѝоеѝскиоѝ збор е неизмерна. Токму ѝаа моќ и џо
ѝрансформира сѝоѝ оној „неџаѝивен набој од
деџрадацијаѝа и дехуманизацијаѝа“ во една желба, еден
коѝнеж, една надеж за иднинаѝа, а сѝо ѝоа џо
идентѝификуваме во сѝиховиѝе од ѝеснаѝа со наслов
„Ушѝе едно вчера“:

ушѝе едно вчера
е сѝ шѝо сакам
ушѝе едно минаѝо
сеџа облечено во сѝомен
исѝиоѝ снеџ
да џо ѝреѝознам
исѝаѝа музика
да ја слушам ѝовѝорно

Со идентѝична ѝоеѝска инѝенција е и ѝеснаѝа со
наслов „Пак љубов“ од која џи ѝриведуваме ѝрвиѝе
неколку сѝихови: „Додека ја чекам/ рожбаѝа наша/ моја
е знам/ две сини свезди/ на џрадиѝе носам/ нежни
сѝруни/ на сладок звук/ ѝо крвѝа ѝешачаѝ“. Вѝориоѝ
сѝих („рожбаѝа наша“), ѝа дури и самиоѝ наслов на
оваа ѝесна („Пак љубов“) џо имѝицираат ѝој
оѝѝимизам на лирскиоѝ субјекѝ, неџоваѝа верба во
силаѝа на љубовѝа, во едно ѝодобро уѝре во кое ќе

останати да живеат само убавите нешта од вчера и денес. Несомнена потврда за ваквата теза е она „новороденче“ од песната „Помирување“.

Со „Непознавање на познатото“ Ели Маказлиева нуди една кохерентна поетска целина. Јасно е, безоружо, дека нишу од една поетска збирка не може и не смее да се бара, како што вели Блаже Конески, сите песни меѓу себе да бидат поврзани и сите тие да зборуваат за едно и исто. За што секоја песна е книжевна творба сама за себе и сама по себе, секоја песна носи друга болка и друга порака, друга значенска структура. Но, секако дека може да се бара, ако ништо повеќе, барем една низа на која како на сребрена врвца се низаат песните од една поетска целина вкоричена со еден наслов. Во „Непознавање на познатото“ има низа ја препознаваме во дејектирањето и детерминирањето на човековата дехуманизација, во силата на Човекој, и покрај сета таа жрдоштина, да ја бара и да ја најде убавината на живојот, смислата на остојот, вербата во една малку поочовечена иднина и, се разбира, во суштествата на авторката да се изнаоѓаат сили во себе за да се протува. Благодарение на својата вродена поетска дарба, Маказлиева знаела и умела да ги истрае песните, да им го изнајде висшинското место во целостта и така да ги предочи пред судот на читателот. Станува збор, всушност, за поетска збирка со, како што веќе и покажавме, несомнени уметнички квалитети која го збогатува македонскиот поетски ѓрегор со вредно книжевно дело.

Скопје, декември, 2006